

Gülgün Əliyeva⁴²

YADDAŞLARDAN SİLİNMƏYƏN ALIM

Abbas Fəttah oğlu Zamanov Azərbaycanın gözəl guşələrindən olan Naxçıvanda dünyaya göz açmışdır. Görkəmli Azərbaycan aliminin yaradıcılığı, bir ədəbiyyatşünas kimi fəaliyyəti, Azərbaycan xalqının XX əsrin ortalarından sosial-siyasi, mədəni-ədəbi həyatı, baş verən hadisələrlə dərinəndən bağlı olmuşdur.

Abbas Zamanov deyəndə gözlərimiz önündə mübarizələrlə dolu bir həyat canlanır. O, geniş məlumata, çoxcəhətli yaradıcılığa, ucsuz-bucaqsız fəaliyyət dairəsinə malik olan bir ziyalı idi. Alimin həyat yolu çətin, mürəkkəb, lakin şərəfli anlar ilə yaddaşlara həkk olmuşdur.

Professor A.Zamanov Azərbaycan ədəbiyyatının, mədəniyyətinin tarixinə yalnız bir ədəbiyyatşünas-alim kimi deyil, həm də millətçi-ideoloq, Azərbaycan mədəniyyətinin, elminin uğrunda, milli dəyərlərin mühafizə olunub, geniş xalq kütlələrinə çatdırılmasında fəal mübariz, yeni ədəbiyyatşünas kadrlar yetişdirilməsi üçün əlindən gələni əsirgəməyən vətənpərvər ziyalı kimi düşmüşdür. Azərbaycan xalqının ağır tarixi mənzərəsində alimin fəaliyyəti öz milli, progressiv məramı ilə aydın seçilir və böyük şəxsiyyətin mükəmməl xarakterini, sabit ideya-mənəvi mövqeyini nümayiş etdirirdi.

Abbas Zamanov Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının inkişafında, müasir ədəbi-ictimai fikrinin formalaşmasında, Azərbaycan ədəbiyyatının Şərqdə və Qərbdə təbliğində çox əhəmiyyətli rol oynamış şəxsiyyətlərdən idi. Azərbaycan xalqının tarixinin mürəkkəb vaxtında sovet ideologiyasının təzyiqlərinə baxmayaraq, alim böyük əmək sərf edərək, Azərbaycan ədəbiyyatının milli özünəməxsusluğunun müdafiəsinə qalxmış, ədəbiyyatın, mədəniyyətin tədqiqi, nəşri, təbliği ilə məşğul olmuşdur.

Abbas müəllimin fəaliyyət dairəsi genişdir. Bunların arasında ədəbiyyatşünaslıq sahəsində geniş elmi fəaliyyəti xüsusi yer tutur. Abbas Zamanov XIX-XX əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatının ən görkəmli tədqiqatçılarından biridir. O, nəinki Azərbaycanda, demək olar ki, beynəlxalq aləmdə görkəmli sabirşünas alim kimi tanınmışdır. Məhz onun xidmətlərinin nəticəsində molla-nəsrəddinçilər yüksək səviyyədə araşdırılmış və ictimaiyyətə çatdırılmışdır.

Abbas müəllim Azərbaycan ədəbiyyatının, mədəniyyətinin, milli ədəbi-elmi fikrin Şərqdə və Qərbdə yayılmasında, xaricdə yaşayan azərbaycanlıların Vətənlə əlaqə saxlamasında gərgin və ardıcıl işlər görmüşdür. Professor A.Zamanovun ən zəngin münasibətləri, heç şübhəsiz, Cənubi Azərbaycan ziyalıları ilə olmuşdur. Orada yaşayan şairlər, yazıçılar A.Zamanova ehtiramla yanaşmış, onu özlərinin müəllimi, məsləkdaşı hesab etmişlər.

Azərbaycanın xüsusilə Şərq ölkələrinə - Türkiyəyə, İrana, İraqa "çıxışı" olmadığı dövrdə A.Zamanov hər cür mümkün, yaxud qeyri-mümkün vasitələrdən istifadə edərək Azərbaycan ədəbiyyatını, mədəniyyətini, ictimai-estetik fikrini həmin ölkələrdə nəinki yayır, həm də bu ölkələrdə yetişən azərbaycanşünaslara bilavasitə hamilik edirdi. Heç bir maneəyə məhəl qoymadan Azərbaycan mədəniyyətini, ədəbiyyatını dünyaya tanıdır, bununla kifayətlənməyərək, işin daha geniş miqyas alması, ardıcıl getməsi üçün həmin sahədə kadrlar yetişdirməyə çalışırdı.

Görkəmli alim və ictimai xadimin Türkiyə elm adamları ilə saxladığı münasibətlər qardaş xalqlar ədəbiyyat və mədəniyyətlərinin qarşılıqlı öyrənilməsi işinə böyük fayda vermişdir. Xüsusilə, O.Ş.Gökçay, S.Sakaoğlu, H.Ərən, Ə.Y.Akpınar və başqa ədəbiyyatçılarla yazışmaları, kitab mübadilələri, görüşləri və s. Türkiyə-Azərbaycan elmi, ədəbi və mədəni əlaqələri sahəsində, demək olar ki, bir mərhələdir.

İraq türkmənlərinin ədəbiyyatı, mədəniyyəti ilə dərinəndən maraqlanan, onların görkəmli ziyalıları - Ə.Bəndəroğlu, Sinan Səid, Nəsrin Ərbil və başqaları ilə sıx əlaqələr yaradan A.Zamanov azlıqda qalmış, lakin güclü bir şəkildə özünü təsdiq, intibah həyatı yaşamağa can atan İraq-Kərkük xalqının problemlərini də Azərbaycan problemlərinin tərkib hissəsi kimi görmüş, onlardan öz ehtiram və məhəbbətini heç zaman əsirgəməmişdir. Azərbaycan-İraq əlaqələrində xüsusi mərhələ yaratmış mərhum Əbdüllətif Bəndəroğlu "hörmətli ustad" deyə üz tutduğu professor Abbas Zamanova "Bakıdakı bir türkmən təmsilçisi" kimi yüksək qiymət vermişdir.

Professor A.Zamanov beynəlxalq fəaliyyətində Qərb ölkələrindəki mühacir Azərbaycan ziyalıları, Qərb şərqşünasları, o cümlədən türkoloqları ilə intensiv münasibətləri mühüm yer tutur. 60-80-ci illərdə heç bir Azərbaycan alimi Qərb ölkələri ziyalıları ilə əlaqələr saxlaya bilməməş, ədəbiyyatımızın, mədəniyyətimizin Qərbi Avropada təbliği işinə xidmət göstərməmişlər. Almaniyadan Ə.Şmide, A.Baycan, Fransadan İ.Məlikova, İngiltərədən T.Gəncəyi, Q.S.Təbrizi və başqaları ilə A.Zamanovun yazışma, kitab mübadiləsi və görüşləri milli-mədəniyyətimiz barədə mükəmməl təsəvvür yaratmaq və tanımaq məqsədi daşıyırdı.

Qərbi Almaniyada yaşayan mühacir şair, həkim Alazan Baycan ilə A.Zamanovun çox səmimi münasibəti yaranmışdır. A.Zamanov yaxın əlaqələri ilə A.Baycanı qurbətdə darıxmamağa, vətəni üçün xeyirxah işlər görməyə rühlandırır. Alim A.Baycanın bir neçə şeirini və "Könül sazından", "Dağ çiçəkləri" adlı şeirlər kitablarını Ankarada nəşr etdirmişdir. Bu kitabların ürəyi Vətən həsrəti, Vətənə məhəbbət, keçmiş günlərin unudulmayan anları ilə döyünən qəlbin harayı idi. Abbas müəllimə mühacir dostu 1973-cü ildə bir şeir yazmışdı:

Qızıl satsalar bazarda,
Qızıl deyil parıldasa.
Boz sərəçə hey cızıldasa,
Canı yanan bülbül deyil.

Bilməyəndə hər şey bilən,
Nə eşitsə, onu deyən.

Ot olub çöllərdə bitən,
Buğda verən sünbül deyil.

Lalə gülə bənzər olsa,
Dağı, düzü bəzər olsa.
Eldən-elə gəzər olsa,
Qoxulu gönçə gül deyil.

Ey oxucu. Yada salın,
Dərdlərini çağdaşların.
Sabirdən yazan Abbasın,
Dərdi ağır, yüngül deyil.

Professor A.Zamanova dərin səmiyyətlə yazılmış bu şeirin “Könül sazından” adlandırılması da təsadüf deyil, doktor A.Baycan alimin nə qədər böyük riskə getdiyini, cəsarətini duyur, eyni zamanda, xalq üçün yaşamış A.Zamanov ömrünün böyük bir məktəb olduğunu deməkdən çəkinmədi.

Abbas Zamanov Şərq-Qərb müstəvisində Azərbaycan elminin, ictimai fikrinin, ədəbiyyatı və mədəniyyətinin böyük elçisi vəzifəsini böyük məsuliyyətlə və şərəflə həyata keçirmişdir.

A.Zamanovun Qərbi Avropa ilə münasibətlərində əsas yeri, görkəmli azərbaycanşünas Əhməd Şmide ilə elmi-ədəbi ünsiyyəti tutur. O, islam dinini qəbul etmiş, müsəlman xalqlarının, xüsusilə, Qərb türklərinin mədəniyyətini dərinlən öyrənmiş, və filoloq, tarixçi, mədəniyyətşünas alimlərlə sıx münasibətlər qurmuşdur.

Professor Abbas Zamanov üçün Azərbaycan amalı şəxsi həyatından da ucada dayanırdı. O, XX əsrdə Sovet dövlətində yaşayıb-yaratmış ən görkəmli azərbaycanşünas alimlərindən biri olmuşdur və gördüyü bütün işləri layiqincə yerinə yetirməyi bacarmışdır.

İnsan var ki, ömrünü başa vurduqdan sonra unudulur, insan var ki, həyatın ona bəxş etdiyi ömrü əsil vətəndaş, şəxsiyyət kimi yaşayır və incə əməlləri ilə həyatda unudulmayan izlər qoyur. Bu əməllər sağlığında bu cəsarətli insanı hamıya sevdirdiyi kimi, dünyadan köçəndən sonra belə adını əbədələşdirir.

Abbas Zamanov cəsarəti ilə, haqq sözü ilə hər kəsin qəlbində özünəməxsus yer tutmağı bacarmışdı. Və haqlı olaraq söyləyə bilərik ki, Abbas Zamanov yaddaşlardan silinməyən bir alim kimi çoxların yadındadır.

Bu il unudulmaz alim, görkəmli elm xadimi, əsl vətəndaş Abbas Zamanovun anadan olmasının 110 illiyidir. Bu münasibətlə Azərbaycanın elmi ictimaiyyəti, alimin əməl dostları, onu yaxından tanıyanlar elmi yığıncaqlara gələrək alimi yad etmişlər və Abbas müəllim haqqında qiymətli elmi fikirlər və xoş xatirələr söyləmişlər.

Böyük Azərbaycan ziyalısı Abbas Zamanovun elmimizin və ictimai fikrimizin inkişafı sahəsində səmərəli fəaliyyətini, Vətənə xidmət nümunəsi olan şərəfli ömür yolunu bir daha göz önünə gətiririk və bu unudulmaz, parlaq şəxsiyyətin xatirəsini əbədi yaşatmağa çalışırıq.

İstifadə edilən ədəbiyyat

1. Abbas Zamanovun 100 illik yubileyinə həsr olunmuş “Müasir Azərbaycan filologiyası: axtarıqlar, problemlər, perspektivlər” mövzusunda Respublika elmi konfrans materialları. Bakı: Elm və təhsil, 2011, 776 s.
2. Baycan A. Könül sazından, Ankara, 1983
3. Elçin Ədəbiyyat və cəsarət tərcümanı - Abbas Zamanov. Bakı: Gənclik, 2016, 142 s.
4. Müasirləri Abbas Zamanov haqqında. Bakı: Çinar-çap, 2003, 336 s.
5. Paşayev Q. Abbas Zamanov. Bakı: Gənclik, 2016, 132 s.
6. Rəhmanzadə F. Yol. Bakı, 1994. səh. 229, 406

Açar sözlər: alim, ədəbiyyatşünas, Abbas, Zamanov, cəsarət

Ключевые слова: ученый, литературовед, Аббас, Заманов, мужество

Keywords: scientist, literary criticism, Abbas, Zamanov, courage

Незабываемый ученый

Резюме

Профессор Аббас Заманов был одной из личностей, сыгравших важную роль в развитии азербайджанского литературоведения, формировании современной литературно-художественной мысли, распространении азербайджанской литературы на Востоке и Западе.

Аббас Заманов своим мужеством, словом правды, своими поступками сумел занять особое место в сердцах. И по праву можем сказать, что А.Заманов многим запомнился как незабываемый ученый.

An unforgettable scientist

Summary

Professor Abbas Zamanov was one of the personalities who played a very important role in the development of Azerbaijani literary studies, the formation of modern literary and artistic thought, and the promotion of Azerbaijani literature in the East and West.

Abbas Zamanov, with his courage, with the word of truth, managed to occupy a special place in everyone's heart. And we can rightfully say that A.Zamanov was remembered by many as an unforgettable scientist.

RƏYÇİ: dos. L.Ələkbərova